

**Att stödja vuxna personer med nedsatt
beslutsförmåga att uttrycka sin vilja**
– Introduktion och diskussion

Inledning

Detta material innehåller tre delar:

Del 1. En introduktion till metodstödet för handläggare och utförare

Del 2a. Ett underlag för diskussion för handläggare

Del 2b. Ett underlag för diskussion för utförare

Genomgången av materialet kan med fördel delas upp. Det första mötestillfället ägnas åt introduktionen och några inledande diskussionsfrågor (Del 1). Därefter ges deltagarna möjlighet att ta del av och bekanta sig med metodstödet på kunskapsguiden.se. Vid det andra mötet diskuterar deltagarna utifrån de olika frågeställningarna.

Diskussionsfrågorna i del 2a är avsedda för handläggare och i del 2b för utförare.

Materialet är tänkt att användas av en grupp handläggare eller utförare.

Om du arbetar i en liten kommun där ni är få handläggare kan du överväga att gå igenom materialet tillsammans med handläggare i en eller flera grannkommuner. Möjligt är naturligtvis också att involvera din chef och/eller utförare i diskussionen.

Socialstyrelsen

Att stödja vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 1. Introduktion

Alla har rätt att kommunicera

- Målet för verksamheten enligt LSS är att människor som upplever funktionshinder ska kunna skapa sig ett värdigt liv /.../ Den enskilde ska ha direkt inflytande, både i planering och utformningen av insatsen och i genomförandet av den.

Prop. 1992/93:295 sid 50

"Konventionsstaterna ska ...

- ... förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionsnedsättningar"

Artikel 21 – Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

- ... vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet"

Artikel 12 – Likhet inför lagen. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Socialstyrelsen

///Börja med att läsa upp punkterna ovan///

Regelverket som styr stöd och service för vuxna personer med funktionsnedsättning präglas av en människosyn där alla har rätt till självbestämmande - som ska respekteras.

En förutsättning för självbestämmande är att den enskilda individen har möjligheter att ge uttryck för vad han eller hon vill.

Här är varje individs möjlighet att få och kunna ta till sig information och att kommunicera* avgörande.

Alla har rätt att kommunicera!!!

*Enligt (artikel 2) i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

"Kommunikation innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktil kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, såväl textstöd, uppläst text, lästlöst språk och mänskligt tal, alternativa och kompletterande former, medel och format för kommunikation, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik.

Den enskildes vilja vägleder

- Det handlar om att stödja och säkra bästa tillgängliga vilja.
- Den enskildes vilja ska vara vägledande för det stöd och den service som ges.*

*Socialtjänstlagen (2001:453), SoL, Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

Verksamheter som arbetar med stöd och service till personer med funktionsnedsättning är beroende av personens vilja om de insatser och dess innehåll som erbjuds.

Personens vilja ska vara vägledande för det stöd och den service som ges.

Det innebär att personalen både i myndighetsutövning och bland utförare behöver stödja de vars funktionsnedsättning försvårar för dem att uttrycka sin vilja om en insats.

Självbestämmandet ska vara vägledande. Därför är det bättre att utgå från personens vilja – även om den upplevs som svag – än att låta andra ta över och bestämma.

Målet är att maximera varje persons självbestämmande kring de insatser och aktiviteter som erbjuds och då behöver personalen vid varje tillfälle eftersträva ”Bästa tillgängliga vilja”

Bästa tillgängliga vilja

Bästa tillgängliga vilja innebär att:

- Vilja är en process. Viljan växer fram och kan ändras över tid
- Vissa personer behöver mer stöd för att uttrycka sin vilja. Därför behöver personalen ge dessa personer stöd.
- När en person uttryckt sin vilja behöver personalen ställa sig frågorna: Är detta Bästa tillgängliga vilja eller kan vi göra mer? I så fall vad?
- Viljan kan vara olika stark och ändras. Hur kan vi stärka en svag vilja? Hur kan vi uppmärksamma om viljan ändras?

Vad är då Bästa tillgängliga vilja?

Bästa tillgängliga vilja innebär att:

- Vi utgår från att vilja är en process. Den växer fram och kan ändras över tid (den påverkas bl.a. av vilka kunskaper och erfarenheter personen har, och i vilken livssituation personen befinner sig i).
- Vissa personer behöver mer stöd än andra för att uttrycka sin vilja och det är verksamheterna inom funktionshindersområdet som behöver ge detta stöd (gäller både i myndighetsutövning och utförandet)
- När en person har uttryckt sin vilja behöver personalen ställa sig frågorna: Är detta Bästa tillgängliga vilja eller kan vi förbättra stödet ytterligare? I så fall med vad och hur?
- Om viljeyttringen upplevs som svag behöver den ges möjlighet att utvecklas och säkras. Det handlar om att besvara och lösa frågorna - Hur kan vi ge personen stöd att utforska sin vilja och hur kan vi uppmärksamma om viljan ändras?

Stödja och säkra Bästa tillgängliga vilja

Målet är att stödja Bästa tillgängliga vilja, dvs. skapa bra förutsättningar för personen att:

- få och förstå relevant information om insatsen
- kommunicera optimalt
- värdera och ta ställning till insatsen

Om viljan är svag behöver den säkras genom att personalen:

- erbjuder nya kunskaper och erfarenheter som kan ha betydelse för viljan
- är lyhörd, observant och följer upp hur personen upplever insatsen

Socialstyrelsen

Stödja och säkra Bästa tillgängliga vilja

Målet är att stödja *Bästa tillgängliga vilja*, dvs. skapa bra förutsättningar för personen att:

- få relevant information om insatsen utifrån sina förutsättningar så att hen förstår informationen
- kommunicera optimalt – dvs. anpassa kommunikationen utifrån just den här personens förutsättningar
- värdera och ta ställning till insatsen*

Om viljan är svag behöver den säkras.

Det kan personalen göra genom att:

- erbjuda nya kunskaper och erfarenheter som kan ha betydelse för viljan**
- vara lyhörd, observant och följa upp hur personen upplever insatsen

*Till exempel genom att få alternativ att välja mellan eller få hjälp att skriva ner det som är positivt/negativt med insatsen för att kunna jämföra.

** Till exempel prova en alternativ lösning.

Hur gör man?

- Det finns sällan generella och enkla lösningar
– utforma stödet individuellt
- Viktiga utgångspunkter
– utgå från att alla med rätt stöd kan kommunicera, förstå en insats och ta ställning till den
- Ta om möjligt hjälp av personer som kan mer och är vana att kommunicera med personen
- Våga prova
– om kommunikationen inte alls fungerar kan nya kommunikationssätt knappast försämra situationen

Hur gör man?

- Det finns sällan generella och enkla lösningar – utforma stödet individuellt.
- Viktiga utgångspunkter – utgå från att alla personer med rätt stöd kan kommunicera, förstå en insats och ta ställning till den.
- Ta hjälp av personer som kan mer och är vana att kommunicera med personen. T.ex. anhöriga, goda vänner, kontaktperson, personlig assistent etc. Var noga med att informera personen om att deras roll nu är att stödja den enskildes vilja! (Tänk på reglerna om sekretess och tystnadsplikt) .
- Våga prova (t.ex. bildstöd, att förenkla ditt språk, använda mer kroppsspråk etc.) – om kommunikationen inte alls fungerar kan nya kommunikationssätt knappast försämra situationen.

Metodstödet finns på kunskapsguiden.se

Temat heter Stödja vuxna personers vilja, och består av följande:

- Förklarar varför personens vilja är så viktig?
- Beskriver olika former av stöd
- Ger information om samtycke och ställföreträdare
- Guide till temat
- PPT-presentation som består av
 - en introduktion med frågor för en inledande diskussion
 - en del med diskussionsfrågor för handläggare och utförare

Metodstödet finns på kunskapsguiden.se

Temat heter Stödja vuxna personers vilja och innehåller följande.

- Förklarar varför varje persons vilja är så viktig
- Förmedlar olika former av stöd. Att ta hjälp av andra, vad jag kan överväga att göra själv, specifikt att tänka på för handläggare och för utförare osv.
- Vad gäller ifråga om samtycke och ställföreträdare (juridiska beskrivningar)
- En guide – Ger en överblick över temat och hur kan man använda det
- PPT-presentation avsedd för två möten. Innehåller en introduktion och frågor för en fördjupad diskussion.

Temat innehåller också länkar till ytterligare material för den som vill fördjupa sig i ämnet.

Diskussionsfrågor – introduktion

1. Varför är det viktigt att den person som erbjuds insatser kan uttrycka sin vilja?

– Utgå dels från lagstiftningen, men se det också från den enskilda personens perspektiv.

Diskussionsfrågor – introduktion

2. Finns det personer som ni möter i er verksamhet som har svårigheter att uttrycka sin vilja?

- Ge exempel på varför de har svårigheter att uttrycka sin vilja.
- Diskutera hur ni kan stödja dem att uttrycka sin vilja.

Tänk gärna utifrån perspektiven att förstå information, kommunicera och att värdera en insats/aktivitet

Diskussionsfrågor – introduktion

3. Bästa tillgängliga vilja innebär att utgå från den vilja personen uttrycker även om den upplevs som svag.

- Varför är det bättre att ta fasta på personens vilja än att låta någon annan ge uttryck för hens vilja?
- Vilka risker kan en svag vilja föra med sig?
- Hur kan ni undvika och förebygga dessa risker?

Uppgift till nästa möte

Bekanta dig med temat
Stödja vuxna personers
vilja” på
www.kunskapsguiden.se

Använd gärna Guiden till
metodstödet
– att stödja personer med
nedsatt beslutsförmåga att
uttrycka sin vilja,
för att få en överblick.

KUNSKAPSGUIDEN.SE
för dig som arbetar med hälsa, vård och omsorg

4 **Enkeltstämmande gränser** Psykiatri och psykiatrik Arbete Medicin och beredning Barn och unga Funktionshinder 1

Temat Kunskapsguiden Kunnskap i utvärdering Kunnskap

Stödja vuxna personers vilja

Många vuxna personer med behov av stöd och service från Socialstyrelsen behöver stöd för att uttrycka sin vilja och kunna fatta underbyggda beslut som till exempel om vård och omsorg. Därför behöver funktionerna och utvärderingarna funktionshinderområdet ge stöd och stöd. Temat beskriver hur du kan stödja vuxna personer med funktionshinder att uttrycka sin vilja.

Personers vilja är viktig För bästa möjliga vilja Konkret stöd Stöd i myndighetsutövning

Stöd i utvärdering Vilja och vårdstöd Regler för samtycke Regler om ställföreträdare

Guide till metodstödet

Guiden hjälper dig att få en översiktlig bild av temat att stödja vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja. Dess innehåll och struktur och hur det kan användas.

Guide till metodstödet (pdf)

Presentationsmaterial

Presentationsmaterial består av en introduktion och diskussionsfrågor till metodstödet – att stödja vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja. Till materialet finns bakgrund.

Presentationsmaterial

Att stödja vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 2a. Diskussionsfrågor
för handläggare

Diskussionsfrågor – handläggare

- 1. Har ni behov av att ha informerande material om exempelvis myndighetsutövning, insatser, olika livsområden etc. tillgängligt i olika former (bilder, lättläst, extra begriplig text etc.)?**

Diskutera i så fall:

- Vad behöver ni informationsmaterial om, och i vilka former ska den finnas tillgänglig?
- Hur kan ni gå vidare med detta?

Diskussionsfrågor – handläggare

2. Det kan finnas andra i personens närhet, som har kunskap om, och är vana vid att kommunicera med personen.

- Vilka kan dessa personer vara och vad kan de bidra med?
- Hur kan ni bli bättre på att hitta och ta hjälp av dessa personer?
- Vad är viktigt att beakta när andra bjuds in för att stödja personen att uttrycka sin vilja?

Diskussionsfrågor – handläggare

3. Hur kan handläggare och utförarna behöva samarbeta för att personens vilja ska kunna fångas, utvecklas och säkras. Diskutera.

Utgå gärna från ett av nedanstående områden i taget:

- fånga (dvs. uppmärksamma) personens vilja
- utveckla (dvs. stödja personen att utforska och få perspektiv på) sin vilja
- säkra personens vilja (dvs. ge personen goda möjligheter att visa om viljan ändras)

Diskussionsfrågor – handläggare

4. I den genomförandeplan som utföraren upprättar planeras hur och när en insats och dess innehåll ska genomföras.

- Kan – när och hur – en insats genomförs, inverka på personens vilja om insatsen?
- Vad får det för konsekvenser för personen och därmed för er som handläggare och ert samarbete med utförarna?

Diskussionsfrågor – handläggare

5. Bland era kollegor som arbetar med boendestöd eller med äldre kan det finnas kunskap och erfarenheter av att stödja personer att uttrycka sin vilja.

- Hur kan ni få del av deras kunskaper och erfarenheter?
- Har ni kunskaper och erfarenheter som de kan behöva?

Att stödja vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Del 2b. Diskussionsfrågor
för utförare

Diskussionsfrågor – utförare

1. När genomförandeplanen upprättas finns det stora möjligheter att stödja personens vilja kring olika insatser/aktiviteter.

- Hur kan planeringen av, *hur och när* en insats/aktivitet ska genomföras, inverka på den enskildes vilja?
- Kan ni ge exempel på hur någons vilja stärkts när hen har fått stort inflytande över hur och när en viss insats genomförts?

Diskussionsfrågor – utförare

2. Hur kan ni arbeta för att stödja att personens behov inom nedanstående livsområden blir tillgodosedda?

- kommunikation
- lärande och att tillämpa kunskap
(t.ex. se, lyssna, läsa, lösa problem, fatta beslut)
- allmänna uppgifter och krav
(t.ex. att genomföra dagliga rutiner och att hantera stress)

Diskussionsfrågor – utförare

3. Vad tror ni att delaktighet och möjlighet att kunna välja i vardagens alla vardagssituationer har för inverkan på personens lust att uttrycka sin vilja när det gäller större beslut?

- Hur kan ni arbeta för att stödja och övertyga personerna om att deras vilja är viktig och kommer att respekteras?

Diskussionsfrågor – utförare

4. Hur kan ert samarbete med handläggarna utvecklas för att bättre tillgodose personens stöd att uttrycka sin vilja?

Utgå exempelvis från momenten:

- uppföljning
- upprättande av genomförandeplan

Diskussionsfrågor – utförare

5. Ett sätt att stödja en person att uttrycka sin vilja är att låta personen få prova en insats. Diskutera.

- Skulle det vara möjligt att låta personer pröva insatser i er verksamhet?
Diskutera och ge exempel.

Diskussionsfrågor – utförare

6. Bland era kollegor som arbetar med boendestöd eller med äldre kan det finnas kunskap och erfarenheter av att stödja personer med kognitiva funktionsnedsättningar att uttrycka sin vilja.

– Hur kan ni få del av deras kunskaper och erfarenheter?

**Mer information finns på:
www.kunskapsguiden.se**